

TÜRÜK

2019, Yıl/Year: 7, Sayı/Issue:19, ISSN: 2147-8872

TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi
TURUK International Language, Literature and Folklore Researches Journal

Geliş Tarihi / *Date of Received*: 29.11.2019

Kabul Tarihi / *Date of Accepted*: 21.12.2019

Sayfa / *Page*: 376-398

Research Article / Araştırma Makalesi

Doi: <http://dx.doi.org/10.12992/TURUK853>

Yazar / *Writer*:

 Dr. Zafer Topak

Karabük Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı
Bölümü

z.topak@karabuk.edu.tr

ENDERUNLU VÂSIF DİVANI'NDA ŞAİRE VE SANAT ÇEVRESİNE BAKIŞ*

Öz

Bu çalışmada, Enderunlu Vâsıf Divanı'nda yer alan poetik içerikli dizelerden hareketle onun, şair karşılığında kullandığı kelime ve tamlamalar, bir şairde olmasını istediği şairlik özellikleri, şairle ilgili yaptığı benzetmeler, diğer şairlerle ve yaşadığı toplumun sanata bakışı ile ilgili düşünceleri belirlenmeye çalışılmıştır. Vâsıf, şaire dair görüş ve düşüncelerini Divan'ında çoğunlukla kasidelerinin fahriye bölümlerinde ve gazellerinin mahlas beyitlerinde dağınık bir şekilde dile getirmiştir. İlgili manzumeler, konu kapsamında incelendiğinde Vâsıf'ın, kendi şairlik özelliklerinden hareketle bir şair portresi çizmeye çalıştığı görülür. Onun poetikasına göre bir şairde olması gereken özelliklerden birkaçı şöyledir: Şairlik kabiliyeti, akıl ve idrak sahibi olmak, özgün ve mucizevi söyleyiş, çabuk kavramak, şiir ilminde üstad olmak, maharet, irfan sahibi olup feyiz ve ilhamla söylemek. Vâsıf, kendi şairliğini “âlim, tüccar, gül bahçesi, pehlivan, sultan, bülbül, Bihzad, Rüstem” vb. unsurlara benzetmiştir. O, şairde aradığı “akıcı, güzel ve ahenkli söyleyiş, tatlı dil” gibi bazı özellikleri de bu unsurlar aracılığıyla dile getirmiştir. Vâsıf, ilgili beyitlerde “Nefî, Nedim, Münif, Es'ad, Râsih, Sırrî” gibi kendi döneminde ve kendinden önceki

* Bu makale, 4-6 Ekim 2019 tarihinde II. Uluslararası İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Kongresinde sunulan “Enderunlu Vâsıf Divanı'nda Şair Özellikleri” başlıklı bildirinin genişletilmiş şeklidir.

Çalışmaya kaynaklık eden şiirler için de Raşan Gürel'in hazırladığı Enderunlu Osman Vâsıf Bey ve Divanı'ndan yararlanılmıştır. (Raşan Gürel (1999). Enderunlu Osman Vâsıf Bey ve Divan, İstanbul: Kitabevi Yayınları.) Çalışmada geçen kısaltmalar, “K” kaside, “G” gazeli, “T” tarih manzumesini karşılamaktadır. Örneğin (G.8/6) şeklindeki bir künyede kısaltmadan sonra verilen şiir, eğiş çizgiden sonraki beyit numarasını vermektedir. İlgili künye, beyit örneklerinin yanında yay ayrıç içerisinde gösterilmiştir.

dönemde yaşamış bazı şairlerle ilgili değerlendirmeler yapmış, yaşadığı toplumun sanata bakışına dair önemli tespitlerde bulunmuştur. Vâsıf'ın bu tespit ve değerlendirmeleri, klasik şiirin şaire bakışındaki benzer ve farklı yönlerin tespitine yönelik yapılacak çalışmalar için önemli veriler sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Enderunlu Vâsıf, poetika, klasik Türk şiirinin poetikası, şair, şairin özellikleri.

THE VIEW OF POET AND ART ENVIRONMENT IN ENDERUNLU VÂSIF'S DIWAN

Abstract

In this study, it is aimed to determine the words and phrases used in exchange for the poet, the poetical features he wants to be in a poet, his metaphors about the poet and his views of the society he lives in, based on the poetic strings in Enderunlu Vâsıf's Divan. Vâsıf mentions his opinions and thoughts about the poet in the Divan, mainly in the compliment (fahiye) sections of his odes (kaside) and pseudonym (mahlas) couplets (beyit) of his lyrics (gazel). When the relevant verses are examined within the scope of the subject, it is seen that Vâsıf tries to draw a portrait of a poet based on his own poetical features. According to his poetics, some of the characteristics that a poet should have are: his ability to be a poet, to have reason and comprehension, to have original and miraculous discourse, to grasp quickly, to be a master in poetry, to have skill, wisdom and say with inspiration and inspiration. Vâsıf likened his poetry to elements such as "scholar, merchant, rose garden, wrestler, sultan, nightingale, Bihzad, Rüstem" He also expressed some of the features of the poet, such as "fluent, beautiful and harmonious utterance, sweet language" through these elements. Vâsıf made evaluations about some poets who lived in their own period and in the previous period, such as "Nefî, Nedim, Münîf, Es'ad, Râsih, Sırrî" and made important determinations about the society's view of art. These determinations and evaluations of Vâsıf provide important data for the studies which will be done for the determination of similar and different aspects of the poetical view of classical poetry.

Keywords: Enderunlu Vâsıf, poetics, poetics of classical Turkish poetry, poet, poet characteristics.

Giriş

Enderun'da yetişmiş yirmi dört şairden biri olan ve "Enderunlu" ismiyle tanınmış (Vâsıf ve Fâzıl) iki şairden biri olan Vâsıf, İstanbul'da doğmuştur. Asıl adı Osman'dır (Mehmed Akif 1211: 1-2; İnal 1988: 1953). Bir dönem sadrazamlık görevinde de bulunan Elbasanlı Bostancıbaşı Arnavut Halil Paşa'nın kardeşinin kızının oğludur. Vâsıf'ın Sadullah Efendi adıyla bilinen, sarayda bulunmuş, Sultan III. Selim'in musikî hocalığını üstlenmiş ve ser-müezzinliğe kadar yükselmiş bir kardeşi vardır (Mehmed Akif 1211: 44; Öztuna 1969: 195). Vâsıf, dedesi Halil Paşa'nın

himayesiyle acemi oğlanların Enderun Mektebi için yetiştirildiği Galata Sarayı'na -giriş tarihi kesin bilinmemekle beraber- talebe olarak yerleştirilir. Burada ilim tahsil eder (İnal 1988: 1953). Vâsıf, yedi yıllık ilk eğitimini Galata Sarayı gibi İstanbul'un ileri gelen ailelerinin çocuklarının bile bin bir zorlukla girebildiği bu eğitim kurumunda tamamladıktan sonra bu hazırlık mektebine nazaran bir nevi yüksek okul sayılabilecek Enderun Mektebi'ne alınmamıştır. Bunda çekemeyenlerin etkisi, düşmanlarının hilesi, yeterli derecede başarılı görülmemesi veya Halil Paşa'nın düşmanlarının müdahalesinin olmuş olabileceği zikredilmiştir (İpekten 1989: 1; Gürel 1999: 27).

Vâsıf'ın Galata Sarayı'ndan ayrılması ve 1789'da Saray'a geri dönmesi arasında geçen tahmini 22 veya 25 yıl boyunca ne yaptığı ile ilgili bir bilgiye rastlanılmamaktadır. Sultan I. Abdülhamit devrinin son yıllarında Saray'a dönen Vâsıf, Enderun'da "Kilâr-ı hâssa-i hümayûn"da göreve başlamış olsa da 1803'e kadar geçen 14 yıl boyunca umduğu ve arzuladığı değeri görememiştir. 1803 yılında Silahdar Süleyman Paşa, Vâsıf'ı kendine kaftancı yapar. Sultan IV. Mustafa'nın cülûs yıllarında (1807) Enderun vazifelerinin en yüksek derecesi olan ve doğrudan padişahın hizmetlerini gören Has Oda'ya alınır. Burada sırasıyla 1807'de Hünkâr Başlalası, 1815'te Peşkir Ağası ve aynı yıl içinde Anahtar Ağası ve Kiler Kethudası olur. Kiler Kethudalığı görevini dört yıldan fazla sürdüren Vâsıf, 1819'da kendi isteğiyle Saray'dan ve sürdürdüğü görevinden ayrılır. Daha sonra Hâcegân unvanıyla Bolayır'da Şehzade Süleyman Vakfı tevliyetiyle şereflendirilmiş olsa da Vâsıf, Bolayır'da fazla kalmaz, 1823'te İstanbul'a geri döner ve çok geçmeden 1824 yılında da (h.1240) İstanbul'da evinde iken hayata gözlerini yumar (Mehmed Akif 1211: 44; Hafız Hızır İlyas 1276: 169; Ata 1297: 151; Fatin Davud 1271: 433). Vâsıf'ın naaşı Üsküdar'da Karacaahmet türbesi yakınlarındaki kabristana defnedilir. Mezar taşında arkadaşı, sırdaşı, dostu Keçecizade İzzet Molla'nın söylediği yedi beyitlik bir tarih kitabesi yer alır (İpekten 1989: 2).

İzzet Molla'nın bu tarih kitabesinden Vâsıf'ın, vefatından bir müddet önce şiirlerinin hepsini olmasa bile bir bölümünü yaktığı anlaşılmaktadır. Onun bu hareketi bazı araştırmacılar tarafından "dindarlığı neticesi", "şuh ve biraz da perde dışı sözlerinden duyduğu pişmanlık" şeklinde yorumlanmış veya "Fazlaca açık saçık olanlarını ve değersiz bulduklarını yakmıştır." ifadesiyle değerlendirilmiştir. Yakıldığı söylenen yaklaşık altı bin beyitlik oldukça hacimli Vâsıf Divanı'nın şairin ölümünden on yedi yıl sonra hem İstanbul'da hem de Mısır'da basılmış olması da dikkate değer bir konudur (Gölpınarlı 1955: 11; Tanpınar 2006: 89; İpekten 1989: 3).

Vâsıf daha Galata Sarayı'nda talebe iken şiir yazmaya başlamış, günlerini ve gecelerini divan okumakla ve şiir sohbetleri yapmakla geçirmiştir. 1789'da Saray'a geri dönmesinden sonra yazdığı şiirler ise son derece yakıcı, tesirli ve "âşıkâne" görülmüştür (Mehmed Akif 1211: 44). Enderun'da pek çok kişinin dikkatini çeken Vâsıf, hoş-sohbet, nüktedan, şarkı ve gazelleri turfanda meyve gibi erbabının ağzını tatlandıran ve şiir söylemede benzeri bulunmayan, şaka kaldıran ve ince takılmalarıyla bilinen bir şair olarak tanınmış; şiirleri pek tuhaf yani diğerlerinden farklı ve değişik olarak değerlendirilmiştir (Hafız Hızır İlyas 1276: 169-170). Vâsıf'ın edebi yönü ile ilgili değerlendirmede bulunan kimi kaynaklarda farklı değerlendirmeleri de görmek mümkündür. Örneğin Bursalı Mehmet Tahir onun şiirlerinin, şûh-tabiatının eseri olarak hoş ve sade olduğunu, kasidelerinin onun yaratılıştan şair olduğunun delili sayılabileceğini ancak şiirlerinde za'f-ı telif gibi bazı söyleyiş kusurları olduğunu belirtir (Bursalı Mehmed Tahir 1333: 484). Ziya Paşa, Harabat

mukaddimesinde Vâsıf ile Vehbî'yi beğendiğini, taklit için onlara özendiğini, onun sözlerinin yüce, sihirli ve kerametli olduğunu dile getirir (Ziya Paşa 1211). Namık Kemal ise Vâsıf Divanı'nda şairin cahilliğine delalet eden bir husus olmadığını belirtir ancak selis bir söyleyişi olduğunu söyleyen Ziya Paşa'ya itiraz ederek Divan'ının yarısının rekâket dolu olduğunu ifade eder (Namık Kemal 1304: 97). Muallim Naci, hakiki zevk ehlinin Vâsıf Divanı'nda şiir denilebilecek pek az söze tesadüf edilebileceği meyanında bir değerlendirme yaparak ağır bir eleştiride bulunur (Kurnaz 1995: 226). Gibb ise Vâsıf'ın, zamanının en karakteristik ve popüler şairlerinden biri olduğunu, İstanbul Türkçesi ile sade ve tabii şiirler yazmaya gayret ettiğini, şiirlerinin en önemlilerinin bol miktarda yazdığı şarkıları olduğunu, bununla birlikte bu şiirlerde güzellikle kusurun iç içe olduğunu belirtir; onun en çok aşk ve güzellik (sevgili) temalarına yer verdiğini, bu temaları ele alış tarzında bir derinlik ve manevilik bulunmasa da çağdaşı şairlerin eserlerini boyamış olan şehvet düşkünlüğünün de bulunmadığını ifade eder (Çavuşoğlu 1999: 453-454).

Vâsıf, halkın şairi olma düşüncesiyle şiirlerinde İstanbul'un konuşma diline geniş bir yer vermiştir. Nedim yolunda biraz basit fakat daha yeni, sade ve güzel şiirler yazan şairin, bir anneyle kızının ağzından birbirlerine söyledikleri iki muhammeste anlatılanlar ve bunların söyleniş şekli daha evvel hiç denenmiş değildir. Vâsıf'ın bu manzumelerdeki canlılığı ve hoşluğu çok özeldir (Kocatürk 1970: 587-588). Bu iki manzume şiir olmaktan çok, hayat tasvirleri yapması açısından önemlidir. Bu manzumelerdeki anne ile kızının diyalogu pedagojik açıdan bakıldığında o devirde aile kurumundaki değişimleri ve ilişkileri gözler önüne serer (Turan 1999: 227-228).

Vâsıf, ününü gazel ve şarkılarıyla yapmıştır. Gazellerinde, çok sık görülme de Divan şiirinin geleneklerine uygun, mazmunları yerli yerinde, oldukça derin anlamlı, ahenkli, hoş, hayalleri renkli, güzel ve parlak beyitleri vardır. Fakat bu tür beyitlerin yanında fazla düşünülmeden söylenmiş, yalnızca vezin ve kafiyeyle birbirine bağlanmış, yüzeysel, Divan şiiri geleneğine aykırı beyitlerin olduğu şiirlere de rastlanır. O daha çok şarkılarıyla tanınır. 217 şarkısı vardır. Bu şarkıların bir kısmı gerçekten coşkun, neşeli, ahenkli şiirlerdir. Devrinde çok beğenilmiş ve birçoğu bestelenerek okunmuştur (İpekten 1989: 13-14).

Vâsıf şiirlerinde İstanbul'u anlatmıştır. Nedim'den sonra yaşadığı şehri şiirine yansıtan, İstanbul'u en iyi ve coşkunlukla anlatan şairdir. Doğup büyüdüğü ve her yönüyle yakından tanıdığı bu şehri bütün güzellik ve özellikleriyle şiirinde yaşatmıştır. Sırf kendi gönlünü ve halkı eğlendirmek için bile şarkılar kaleme alan şair, mahallileşme hareketini daha da ileri götürmüştür (İpekten 1989: 13-14).

Vâsıf'ın şiirleri bir bütün olarak incelendiğinde bunlarda iki devre veya iki ruh hali denilebilecek müstehzî, pervasız, laubali bir halet ile, hayatı ve sanatı aynı oranda ciddiye alan, vakur, elem-dîde ve mütevekkil bir tavır olgunluğu göze çarpar. Çünkü bu iki tarz şiirlerinde üslup ve ses tonu birbirinden çok farklıdır. Özellikle ikinci tarz şiirlerinde, mana ve ruhtaki tavır olgunluğu dikkat çeker. Bu şiirler incelendiğinde Vâsıfâne denilebilecek pek çok şiirle karşılaşılır. Bu ayrım yapılmadan onun sanat anlayışı ve edebi yönü ile ilgili bir değerlendirme yapılırsa gerçek şiirleri denilebilecek ikinci dönem şiirleri gözden kaçmış olur (Gürel 1999: 42).

Vâsıf'ın şiirlerini topladığı mürettep bir Divan'ı vardır. Bu divan biri Kahire ve ikisi İstanbul'da olmak üzere üç kez basılmıştır. Bu baskıların Bulak ve İstanbul 1285 baskıları birbirinin

aynıdır. 5685 beyit ve 516 şiiri toplayan İstanbul 1257 baskısına göre daha çok şiir bulunan bu baskılarda 5968 beyit tutarında 531 şiir vardır. Bunlar 4 münacaat, 12 na't, beşi Sultan III. Selim, dördü Sultan II. Mahmud'a, biri Ziya Paşa ve Bekir Paşa'ya söylenmiş 11 övgü kasidesi, 90 tarih, 141 gazel, 217 şarkı, 2 tahmis (Pertev Paşa'nın gazellerine), 1 taştir, 3 terki-i bend, 57 kıt'a, 11 müfreddir. Mürettep divanların başında olan tevhid, münacat, na't gibi şiirler çoğunlukla kaside nazım şekliyle söylenirken Vâsıf, bu geleneği kırarak bu şiirlerde kıt'a ve muhammes şekillerini de kullanmıştır. Tarihlerin daha çok kıt'a ve kaside nazım şekilleriyle söylenmesine karşılık Vâsıf'ta müsebbâ ve terci-i bend nazım şekilleriyle söylenmiş tarihler de vardır. 217 şarkısıyla Vâsıf, klasik Türk şiirinde en çok şarkı söyleyen şairdir. Şarkılarının 60'ında hemen hiçbir şairin kullanmadığı aruzun kısa kalıplarını kullanmıştır (İpekten 1989: 5-6).

A. Enderunlu Vâsıf'ın Şaire Bakışı

Vâsıf, şairde olması gereken özellikleri Divan'ında çoğunlukla kasidelerinin fahriye bölümlerinde ve gazellerinin mahlas beyitlerinde dile getirmiştir. O, bu düşüncelerini çoğu zaman kendi şairlik özelliklerini belirtmek suretiyle ifade ederken kimi zaman da ele aldığı konu hakkındaki düşüncelerini doğrudan söylemeyi tercih etmiştir.

Şairin söz ehli olması gerektiğini düşünen Vâsıf, bu şekilde nükteli, eşine az rastlanır şiirler söylenebileceğine inanır; zira devlet adamları ve halk, söz ustası bir şairin şiirine rağbet göstereceklerdir. Ona göre, herkes üzerinde büyüleyici bir etki bırakmak ise şairin, cansız birer ceset gibi duran kelimelere ruh vermesiyle mümkün olacaktır.

Vâsıf'ın belki de en çok önem verdiği özellik, kabiliyettir. Şairlik, doğuştan Allah tarafından kişiye bahşedilen bir meziyettir. Onun şair anlayışında, zorla veya sonradan şair olunmaz; kabiliyet sahibi şair, maharetli şairdir. Hüner ise şairin gücü, kuvvetidir. Şiir sahasında fark oluşturabilmek yine bu hüner sayesinde olacaktır. Vâsıf için şairin irfan sahibi olması da önemlidir. Şair, sahip olduğu irfan ve gönül temizliği ile feyiz ve ilhama zemin hazırlar. İlahî feyiz ve ilhamla söylenmiş şiirler de okuyucular üzerinde etki bırakacaktır.

Akıl ve idrak sahibi olmak, tez kavramak, şiir ilminde üstad olmak, Vâsıf'ın bir şairde aradığı diğer özelliklerdendir. Belagat ve fesahat gibi önemli özellikleri bile bu vasıflardan sonra zikreden şair, engin bir söyleyişi, söyleyiş sıkıntısı çekmemeyi, şöhretli şiirler oluşturabilmeyi de yine hünerle ve kabiliyetle ilişkilendirir.

Hemen birçok şairin önemle üzerinde durduğu özgünlük vasfını Vâsıf da vurgular. Ona göre şair, başkalarına benzememeli, her zaman farklı olmanın kaygısını taşımalı, çabasını göstermelidir. Vâsıf, poetik dizelerinde şairi çeşitli unsurlara benzetmek suretiyle de şairde aradığı özellikleri belirtmeye çalışır. Örneğin şair-tüccar benzetmesiyle talep edilen şiirler yazmak; şair-gül bahçesi benzetmesiyle nezaket; şair-bülbül benzetmesiyle ahenkli söyleyiş; şair-tuti benzetmesiyle tatlı sözlü olmak; şair-Behzad benzetmesiyle engin bir hayal dünyasına sahip olmak gibi vasıfları vurgular.

B. Enderunlu Vâsıf Divan'ında Şair(in) Özellikleri

1. Sözü güzel, düzgün, eşsiz ve nükteli söylemek

Sözlükte güzel ve düzgün söz söylemesini bilen vb. anlamlara gelen sühan-perver ve güzel, zarif, nükteli sözler söyleyen vb. anlamlarına gelen nâdire-gû, divan şairleri tarafından şair karşılığında kullanılmakla birlikte aynı zamanda şairin bir vasfı olarak da tercih edilir (Devellioğlu 1995: 795, 968). Bu ve benzeri vasıfların tezkire yazarları tarafından da şairin edebî kişiliğine dair bir takdir ve değerlendirme ölçütü olarak seçildiği görülmektedir (Çapan 1993: 392; Kılıç 1998: 264).

Vâsıf, “erbâb-ı suhan, suhan-perver, nâdire-dân, nâdire-gû” gibi özellikleri kendi şairlik özellikleri arasında sayarak şairlikte sözü güzel, düzgün ve nükteli söylemenin önemine dikkat çeker. O, bir beytinde “Vâsıf gibi söz ehli bir şair, bu âleme daha önce geldi mi acaba? Bana sorma, şairlere sor ve onun divanını oku!” diyerek söz ehli olduğunun herkes tarafından bilindiğini belirtir:

Geldi mi ‘âleme Vâsıf gibi erbâb-ı suhan

Oku dîvânını şâ‘irlere sor sorma bana (G.3/7)

Şair, aşağıdaki beyitte ise güzel ve düzgün sözler söylediğini bütün herkesin bildiğini ifade ettikten sonra sultanı övme görevini de kendisine yakıştırır:

Bâ-husûs ola zamânunda şehâ meddahun

Bir benim gibi suhan-perver-i makbûl-i ‘avâm (K.15/46)

Vâsıf, aynı zamanda eşine az rastlanır, nükteli sözler söyleme özelliğine de sahiptir. Bir beytinde “Ey peri, şiir için Vâsıf’a yakın olmaya çalışmana ne gerek var. Nükteli ve eşine az rastlanır şiirler söyleyen bir şair istiyorsan işte ben hizmetkârın yanındayım.” diyerek bu vâsıfına dikkat çeker:

Şi‘r için ey perî Vâsıf’la ne lâzım ülfet

Şâ‘ir-i nâdire-dân ister isen işte kulun (G.75/9)

O, bir başka beytinde “Eşine az rastlanır, nükteli şiirler söyleyen, eşsiz şair benim ki kalemlerin yazdığı manalar ülkesi baştan başa benim emrimdedir.” demek suretiyle de nadire-gû vasfı ile benzersiz şiirler yazmak arasında bir ilgi kurar:

Benem ol nâdire-gû şâ‘ir-i bî-hemtâ kim

Ser-be-ser mülk-i ma‘ânî-i kalem emrime râm (K.15/47)

2. Doğuştan, Allah vergisi bir kabiliyete sahip olmak

Tab‘ kelimesi sözlükte “tabiat, huy, yaratılış; mühür, damga, basma; kitap basma” vb. anlamlara gelir. Poetik bir çerçevede ele alındığında ise bu terimle doğuştan gelen kabiliyet ve şairlik gücüne vurgu yapılır ki sonradan şair olunamayacağı, şairliğin doğuştan gelen bir meziyet olduğuna dikkat çekilir (Devellioğlu 1995: 1010; Güleç 2008: 76). Şairin doğuştan gelen bir kabiliyet ve sanat zevkine sahip olması gerektiği divan şairleri tarafından oldukça önemli görülen bir husustur. Onlar, sahip oldukları kabiliyetleriyle iftihar ederler, âdeta onları içlerindeki ikinci bir şahsiyet gibi görürler. Tab‘ gibi diğer bazı şairlik vasıflarına daha çok kasidelerin fahriye bölümlerinde değinmeleri sebebiyle de fahriye bölümleri basit bir övünme bölümü olarak görülmemelidir (Doğan 1996: 50; İsen-Durmuş 2007: 112).

Vâsıf da kabiliyetin Allah vergisi bir yetenek olduğuna inanır ve bunun kişiye zorlama yollarla kazandırılmayacağı düşüncesindedir. Bunu “Kabilyet, Allah vergisi bir meziyettir; yoksa mermerin tabiatını zorla yumuşak hale getirmek hiç mümkün müdür?” diyerek dile getirir:

Kâbiliyyet dâd-ı Hak’dır tab’a yoksa zûr ile

Terbiyet mümkün mi nerm etmek tıbâ’-ı mermeri (K.14/101)

Şair, bir beyitte de “Benim şiirlerim bütün ilimlerin sahibi olan Allah tarafından bahşedilmiştir.” diyerek bu konudaki düşüncesini yineler:

Sözlerim müntehab-ı dürc-i kitâb-hâne-i feyz

Nâtıkam mevhibe-i dâd-ı Hudâ-yı ‘allâm (K.15/56)

Vâsıf’ın sahip olduğu kabilyet öyle sıradan bir kabilyet değildir. İnce ve kapalı anlamlar taşıyan sözler bile onun kabilyeti karşısında yetersiz kalır ve âdeta onun hizmetkârı olmak isterler:

Dil-i feyz-âverime bahr-ı ma’ânî teşne

Tab’-ı fen-perverime bende rümûz-ı ibhâm (K.15/58)

O, bir başka beyitte “Ben, şiirde boş yere üstünlük davasında bulunmam; kabilyetim ve nelere güç yetirebileceğim herkes tarafından bilinir.” diyerek kabilyet ile şiirde üstünlük sağlanabileceğine vurgu yapar:

Nazmda bîhûde ben da’vâ-yı rüchân eylemem

Herkesün ma’lûmudur mişvâr-ı tab’ u tâkati (K.20/133)

Doğuştan gelen şairlik yeteneği sayesinde hünerin bâb-ı âlîsinde kaftan giydiğini ve artık kabilyetinin şiir makamının süsleyicisi olduğunu belirten Vâsıf, bir yandan kabilyetiyle övünürken öte yandan hüner-kabilyet ilişkisine dikkat çeker:

Zîb-bahş-ı mesned-i nazm oldum isti’dâd ile

Geydi tab’ım Bâb-ı ‘âlî-i hünerde hil’ati (K.20/145)

Vâsıf, kimi beyitlerinde kabilyeti sayesinde neler yapabileceği ve kabilyetinin boyutlarına dair değerlendirmelerde bulunur. Bir beytinde “Kabilyet aynam öylesine saf ki öbür dünyada onun saflığının sorulması bile Enverî’nin ruhunu nurlandırır.” diyerek kabilyetini saf, temiz bir aynaya benzetir ve meşhur İranlı şair Enverî ile kendini mukayese eder:

Sâfiye mir’ât-ı tab’ım şöyle kim sâfiyyetin

Sorsalar ‘ukbâda rûh-ı Enverî envâr eder (K.27/85)

3. Mucizevî bir söyleyiş sergilemek ve söze canlılık katmak

Divan şiirinde şaire sanat gücünü sağlayan aslî unsur Allah vergisi sahip olduğu kabilyetidir. Doğal olarak ondan beklenen de kabilyeti sayesinde hüner göstermesi ve insanları etkilemesidir. Bu gerçekten hareketle, şairin ve onun keşfettiği şiirinin, şairin kendisi veya tezkire yazarları tarafından mucizeyle irtibatlandırılması ve “mu‘ciz-nümâ, mu‘cize-gûy, mu‘cize-perdâz” gibi nitelemelere ya da vahiy ile bağlantılı kullanımlara yer verilmesi olağan kabul edilen bir durumdur.

Şiir, mucizeyle vardır. İlham da mucizenin bir parçasıdır. Bu yaklaşımdan hareketle her divan şairinin amacı mucizevî bir söyleyişe ulaşabilmektir (Mengi 2010: 182-183).

Vâsıf, Sırrî'ye yazdığı bir nazirede mucizevî eserler oluşturan kalemiyle hüner levhasına bir nazire yazmasına şaşılmasını belirterek şiirlerindeki mucizevî söyleyişe vurgu yapar:

Sırrî'ye nazîre n'ola tarh eylese Vâsıf

Levh-i hünere hâme-i i'câz-eseriyle (G.116/7)

O, bir başka beytinde sözlerinin her birinin mucizeli ve büyüleyici bir etki bıraktığını, şiirlerinin ise dolunay parlaklığında olduğunu belirtir:

Sözümün her biri bir mu'cize-gû efsûnger

Nutkumun her biri bir şu'lever-i mâh-ı tamâm (K.15/54)

Onun mucizevî sözler oluşturan kalemi karşısında diğer yazı kalemleri büyülenmiş olduğundan kendi söyleyişindeki etki diğer şairlerinkinden farklı olacaktır:

Kilk-i dür-pâşıma inşâ-yı 'Utârîd hayrân

Hâme-i mu'cize-perdâzıma teshîr aklâm (K.15/60)

Birçok divan şairi kelimelere hayat verdiğinden söz ederek şiirlerinin değerini ve kalıcı şiirler yazdığını dile getirmekle birlikte aynı zamanda bu işin güçlüğüne dikkat çeker. Doğan "Şairlik, en kıymetli malzeme olan söze düzen verme ve âdeta ölü söz unsurları olan harfleri, kelimeleri canlandırma ameliyesidir." diyerek şairliğin bu vasfını anlatır (Doğan 2007: 12). Vâsıf, bir kasidesinde mazmunu parlatmak ile sözlere ruh vermek arasında bir karşılaştırma yapar ve kabiliyetinin kuvvetiyle sağladığını belirttiği ruh verme işini daha değerli görür:

Âb vermek rûy-ı mazmûna rikâbun neşvesi

Rûh bahş etmek kelâma tab'imun hâsiyyeti (K.20/147)

Bir başka beytinde "Sözüm, mazmunların bedenine bir ruhtur; özüm ise mananın bedenine can cevheridir." diyen şair, gerek mazmun gerekse mana oluştururken asıl önemli olanın onlara ruh vermek olduğunu vurgular:

Endâm-ı mezâmîne sözüm rûh-ı mücerred

Ecsâm-ı ma'ânîye özüm cevher-i cândır (K.28/65)

4. İrfan sahibi olmak, feyiz ve ilhamla söylemek

Arapça bilmek anlamına gelen irfan, tasavvufî anlamıyla manevi yolla edinilen bilgi demektir. İlahi tecelliye feyz, ilahi bir tecelli ile kalbe dolan şeylere ise ilham adı verilir. Vâsıf, şairin özellikleri arasında irfan sahibi olmayı, feyizle ve ilhamla söylemeyi sayarken öncelikle, bu özelliklerin kendinde olduğunu belirtir ve bu şekilde şiir söylemeyi değerli görür. Bir kasidesinde "Örfî'den şiir meydanını geleneklere ve töreye uygun bir şekilde ben devraldım, artık irfanın sultanı benim, Enverî huzurunda saygıyla eğilsin." diyen şair, irfan sahibi olduğunu, bu vasıfla meşhur şairler Örfî ve Enverî'yi bile geride bıraktığını anlatmak ister:

‘Örfe aldım ‘Örfi’den meydân-ı nazmı söyleyün

Şâh-ı ‘irfânam huzûrumda yer öpsün Enverî (K.14/112)

Vâsıf, bir beytinde “Bir mısra dahi kabiliyetime doğmadan önce (onu) ilham kâtibi eserimin sayfalarına kaydeder.” demek suretiyle yazdığı şiirleri ilhamla yazdığını vurgular:

Dahi bir mısra’ sünûh etmezden evvel tab’ıma

Kâtib-i ilhâm sebt-i safha-i âsâr eder (K.27/81)

Şair, bir başka kasidesinde ilahi feyzin kabiliyetine sürekli ilham etmesi sayesinde gece gündüz şiirler söylediğini ifade ederek şiirlerinin kaynağında yer alan bu ilahî varidata dikkat çeker:

Cilve-gerdir tâ o rütbe feyz-i Hak tab’ımda kim

Nâtıkam leyl ü nehâr ilhâm ile güftâr eder (K.27/88)

Vâsıf’ın şiirlerinin oluşmasında kabiliyet, feyiz, düşünce üçlüsü önemli bir yer tutar. Onun kabiliyeti, mazmun kumaşını feyiz ülkesinden düşüncenin limanına yük balyaları halinde getirir:

Kâle-i mazmûn-ı tab’ım bender-i endîşeme

Kişveristân-ı feyizden deng ile tesyâr eder (K.27/89)

Onun söz sultanı olmasında ilahi feyzin, şairin gönül definesinde bir mücevher gibi saklı olması etkilidir:

Sultân-ı beyânam ki benim feyz-i İlâhî

Cevher gibi gencîne-i gönlümde nihândır (K.28/63)

5. Hüner sahibi olmak

Dilin hünerli bir şekilde kullanılmasıyla oluşan sanata şiir dendiğinde şair yerine de “erbâb-ı hüner, Hüsrev-i mülk-i hüner, kilk-i hüner” vb. tabirler kullanılır ve bu vasfın şairlikteki önemine vurgu yapılır (Coşkun 2011: 59). Şairler, hüner sahibi olmayı şairliğin önemli bir özelliği görmekle birlikte bu hünerin özellikle devlet büyükleri tarafından desteklenmesini de sıklıkla ifade ederler (Tolasa 1982: 41). Vâsıf da ne kadar hünerli bir şair olduğunu “Hayal terazisinin hüneri yerli yerinde, değerinde kullanan kişisiyim ki benim söz cambazlarımın çırakları bile telde oynarlar.” diyerek belirtir:

Şol hüner-senc-i terâzû-yı hayâlem kim benim

Telde oynar cân-bâz-ı nutkumun şâkirdleri (K.14/119)

Onun her bir şiiri hüner denizinin incileri olduğundan bir tazelik ve yenilik içerir; dolayısıyla bu şiirlerde bir eksiklik görmek de mümkün değildir:

Her bir suhanı gevher-i ‘ummân-ı hünerdir

Sen Vâsıf’un eş’âr-ı terin kem mi sanırsın (G.95/9)

Vâsıf bir diğere beytinde ise “Bunca zamandır hünerimin güneşi, el değmemiş mazmunlarım işarettir, bu sebeple şiir düğünü yapsam yeridir.” diyerek hünerle söylenen şiirlerin güzelliğine dikkat çeker:

Sûr-ı suhan etsem yaraşır bunca zamandır

Mihr-i hünerim bîkr-i mezâmîne nişândır (K.27/62)

6. Şiir ilminde üstad olmak

Şairlerin kendileri için veya başkalarının onlar için kullandığı üstad nitelendirmesi, bir değer ifadesi olmasının yanında şairin kendi devri içindeki yerini belirlemede de önem arz etmektedir. Bu nitelendirme ile ayrıca şairin ulaştığı en yüksek edebî seviye, yetiştiricilik düzeyi, tecrübesi, anlayışı, kavrayış gücü vb. vasıflara da dikkat çekilir (Kaya 2016; 172). Vâsıf, bir kasidesinde şiiri bir mühendishaneyeye kendini de buranın çok bilgili hocasına benzetmek suretiyle şiir ilminde geldiği seviyeye dikkat çeker:

Ben hezâr-fenn-i mühendis-hâne-i nazmam kalem

Merkez-i efkârumun pergâr-ı san‘at-perveri (K.14/114)

Şair bir başka beytinde “Nef‘î’den sonra meydan bana kaldı, şimdi ilim sandalyesinde sanat hükümdarı olarak artık ben oturuyorum.” diyerek şiir ilminde sözü geçen bir şair olduğunu belirtir:

Kaldı meydân bende Nef‘î’den beri şimdi benem

Sandalî-i dânişün sâhib-kırân-ı san‘atı (K.20/134)

7. Akıl ve idrak sahibi olup hızlı bir kavrayış göstermek

Vâsıf, doğuştan gelen kabiliyet vasfını önemli gördüğü gibi şair için akıl ve idrak sahibi olma vasfını da önemli görür hatta belagat ve fesahat gibi şiir için oldukça önemli olan ilmî birikimler bile bu vasıftan sonra gelir. O, bu düşüncesini bir kasidesinde “Sahip olduğum akıl ve idrake oranla fesahat ancak bir cüzdür, kabiliyet cevherimin kıymeti yanında belagatin adı bile anılmaz.” diyerek dile getirir:

‘Akl u idrâkime nisbetle fesâhat bir cüz’

Gevher-i tab‘ıma kıymetle belâgat bî-nâm (K.15/52)

O, şairin akıl ve idrak sahibi olması yanında hızlı bir kavrayış da sergilemesini bekler. Ona göre hayalin eseri olan söz oyunları nasıl ki şiirin tercümanıdır, hızlı bir kavrayış da aklın icap ettirdiği bir özelliktir, bir başka ifadeyle hızlı kavrayış aklın bir göstergesidir:

Tercümân-ı suhanım nâtıka-cünbân-ı hayâl

Muktezâ-yı hıredim ‘akl-ı kül-i tîz-ifhâm (K.15/53)

8. Şairlik hususunda yarışmaktan çekinmemek

Şiir bir hüner meydanı gibi düşünüldüğünde şair de kendini bu meydanın en maharetli kişisi olarak görür ve gerektiği takdirde bu meydana karşısına çıkanlarla yarışmaktan çekinmez. Vâsıf ise kendi şairlik kudretinden ve şiirlerinin niteliğinden emindir ve söz ustalarına meydan okur. Bir

kasidesinde “İşte hüner meydanı, söz ustalarından kendine güvenen varsa ortaya çıksın. Felekte benim gibi yeni eserler kim oluşturur?” diyen şair, yeni tarzdaki şiirleriyle diğer şairlerle yarışmaktan çekinmez:

İşte meydân-ı hüner nutk-âverâna es-salâ

Kim benim gibi felekte vaz’-ı nev-âsâr eder (K.27/90)

Şiir, aynı zamanda şairinin kıymetini gösteren bir terazi, bir mihenk taşı olarak görülür. Vâsıf, bir beytinde de “İşte söz terazisi, işte tecrübenin mihenk taşı. Kabiliyetimin gücünü eğer inkâr eden varsa gelsin.” diyerek yine cesur bir edayla rakiplerine hodri meydan demekten kendini alamaz:

İşte mîzân-ı suhan işte mihekk-i tecrübe

Zûr-ı tab‘ım var ise gelsin eğer inkâr eder (K.27/91)

9. Yakıcı bir dille seçkin ve meşhur şiirler yazmak

Vâsıf’ın edebî özelliklerinden bahseden kaynaklarda onun şiirleri için “yakıcı, tesirli, âşıkâne” gibi özellikler sıralanır. Yakıcı şiirlerin yakıcı bir dille söylenmesi, bir başka ifadeyle şairin ateş dilli olması beklenir. Hâl diliyle söylediği şiirlerini aşk ehli olan dostları için yazdığını belirten Vâsıf, ateş dilli bir şair görmeyen varsa kendisine bakmalarını ister. Böylelikle yakıcı bir dile sahip olduğuna dikkat çeker:

Sözlerim yârân-ı ‘aşkadır lisân-ı hâl ile

Vâsıf-ı âteş-zebânı görmeyen görsün beni (G.139/6)

O, bir beytinde “Kaside söylesem şöhreti bütün ufukları kaplar, gazel yazsam şöhreti bütün kâinatı doldurur.” diyerek hem kendi şiirlerinin yaygınlığına hem de şairden beklenenin meşhur şiirler yazması gerçeğine vurgu yapar:

Kılsam inşâd-ı kasîde şöhre-i âfâk olur

Eylesem tarh-ı gazel kevni pür eyler şöhreti (K.20/151)

10. Diğer şairlerden farklı, özgün bir söyleyiş sergilemek

Divan şiirinde yeni ve özgün bir söyleyiş oluşturmak, şairlerin üzerinde önemle durduğu bir husustur. Özellikle 17. yüzyılda Nefî ve Nâbî gibi usta şairlerin bu arayışları farklı şiir anlayışlarının oluşmasına zemin hazırlarken aynı zamanda söyleyiş, konu ve kelime seçimini etkilemeye başlar (Macit 2011: 39). Tezkire yazarlarının değerlendirmelerinde yer verdikleri üslup, tarz, tarîk, şîve, vâdî vb. kelimeler bir yönüyle şairin sanatta bir kişilik belirtisi ve kendine özgülük ifadesi olarak kullanılır (Tolasa 2002: 258, 260). Şairler, kendi şiir anlayışlarındaki özgünlük ve yeniliği ifade etmek için de daha çok “nev, tâze” gibi kelimelere ve bunlarla yapılan terkiplere yer verirler (Topak 2017: 410).

Yazdığı şiirlerin güzel bir beste gibi okunduğunu söyleyen Vâsıf, kendi dönemindeki diğer şairlerin şiirleri ile kendi şiirlerini ayrı tutar, onların şiirleriyle kendininkilerin kıyaslanmasını istemez zira bülbülün ötüşüyle karganın sesini karşılaştırmaya çalışmak doğru olmayacaktır:

Hem-nevâ-yı nutkum olsun mu kelâm-ı dîgerân

Var mı feryâd-ı hezâra savt-ı zâgun nisbeti (K.20/150)

O, bir başka beytinde yine kendi şiirlerinin farklı ve özgün olduğuna dikkat çeker. Kendi gibi güzel ve düzgün söyleyen bir başka şair olmadığını ifade eden Vâsıf, diğer şairlerin şiirlerini birer saçmalaktan ibaret görür:

Ben gibi suhan-gû olamaz olsa da farzâ

Nazm-ı digerân şi‘rime nisbet hezeyândır (K.27/73)

C. Enderunlu Vâsıf Divan’ında Şairle İlgili Benzetmeler

Vâsıf Divanı’nda şairle ilgili birçok benzetme unsuru kullanılmıştır. Bu unsurlar benzetmenin sadece bir ögesi olmanın ötesinde Vâsıf’ın şairde aradığı özelliklere işaret etmesi bakımından da önemlidir. İlgili beyitler incelendiğinde onun benzetilen unsurların özelliklerinden hareketle şairde görmek istediği kimi vasıfları da bu şekilde dolaylı olarak ifade ettiği anlaşılmaktadır.

1. Âlim (Hezâr-fen)

Birçok divan şairi, ilim öğrenmeyi şairliğin gereklilikleri arasında sayar. Onlar, şiire de “fenn-i şi‘r” olarak bakarlar. Bu yaklaşımlarıyla şiirin kendine has bazı kural ve kaidelerinin olduğunu düşünen şairler, bu ilmin şairlerce tahsil edilmesini beklerler (Coşkun 2011: 71). Bu sebeple şairle ilgili yapılan benzetme unsurları arasında “âlim” benzetmesi sıklıkla görülür.

Vâsıf, yukarıda da metnini verdiğimiz bir kasidesinde “Ben, şiirin mühendishanesinin çok bilgili hocasıym ki kalem, (benim elimde) sanat geliştiren bir pergeldir.” (K.14/114) demek suretiyle şiir ilmindeki yetkinliğini “hezâr-fen” benzetmesiyle anlatır.

2. Tüccar (Hâce)

Hâce kelimesi sözlükte “hoca, efendi, ağa, muallim, doktor, profesör, müderris, öğretmen; tüccar, zengin satıcı; harem ağası” vb. anlamlara gelmektedir (Devellioğlu 1995: 305; Steingass 1975: 479). Bir beytinde kendini belâgat pazarının tüccarı olarak gören Vâsıf, şiirlerini de birer kumaşa benzetir ve bunların, arzulanan kumaşların değerine ulaştığını belirtir:

Benem ol hâce-i bâzâr-ı belâgat ki budur

Her kumâş-ı suhanım râyic-i kâlâ-yı be-kâm (K.15/48)

3. Gül bahçesi (Gül-sitân)

Klasik Türk şiirinde şiir ve şair kapsamında yapılan benzetmelere bakıldığında hemen her yüzyılda birçok şairin şiirini güle veya gül bahçesine benzettiğini, buna mukabil aynı benzetme unsurlarını şairlikleri kapsamında pek kullanmadıklarını söylemek mümkündür (Topak 2017: 389, 438). Vâsıf, bir beytinde “Erdemlilerin gül bahçesiyim ki benim gönlümün fezasında düşüncemin fidanı dağ servisine nazlı nazlı yürüme dersi verir.” diyerek kendini faziletin gül bahçesine benzetir. Şair, beyitte ayrıca şiirinin kaynağına ve vasıflarına dair de ipuçları verir:

Gülsitân-ı fuzalâyam ki fezâ-yı dilde

Nahl-i endîşem eder ‘ar‘ara ta‘lîm-i hırâm (K.15/51)

Şair, bir başka beytinde de şairlik kabiliyetini yine gül bahçesine benzetir ve bahçeyi tasvir eder. Burası, her bir köşesinde feyiz bağları bulunan bir bahçedir ve düşünce tohumlarından oluşan turfanda fidanlardan ibarettir:

Gülsitân-ı tab‘umun her güşesi bir bâğ-ı feyz

Tuhm-ı endişem o bâğun bir nihâl-i nev-beri (K.14/108)

4. Destansı ve Efsanevî Kişilikler (Bihzad, Kahraman, Rüstem)

Bilindiği gibi Bihzad, resim yapma konusunda maharetiyle ün yapmış bir sanatçıdır. Divan şiirinde de genellikle resim sanatındaki başarısı ve bundan hareketle sevgiliyi yüceltme amacıyla kullanılmıştır (Erzen 2013: 839).

Güçlü düşünceleri sayesinde hayal kurmakta zorlanmayan Vâsıf, sahip olduğu hayal dünyasıyla neler yapabileceğini Bihzad benzetmesiyle anlatır. Bir beytinde “Ben hayalin Bihzad’ıyım, şiir resmini yapmaya başlasam kalemim hemen bin tane büyüleyici güzellikte at resmi yapmaya başlar.” diyerek şiir sanatındaki maharetini gösterir:

Ben o Bihzâd-ı hayâlem resm-i nazma başlasam

Nakş eder kilkim der-ân bin esb-i câdû sûreti (K.20/139)

Kahraman ise “Kahraman-ı katil” olarak da anılan mitolojik bir pehlivandır. Devler tarafından Kaf Dağı’na kaçırılıp aslan sütüyle beslenmiş, daha sonra bir dev olmadığını anlayarak onlardan ayrılmıştır. Divan şiirinde daha çok katil yönü ve pehlivanlığı ile çeşitli benzetmelere konu edilmiştir (Onay 1996: 298). Vâsıf, bir beytinde “Mânâ, fikrimin Kahraman’ının elinde düşkün bir haldedir; mazmun ise söz soframın hizmet esiridir.” diyerek düşünce konusundaki gücünü belirtmek için bu benzetmeye baş vurmuş, aynı zamanda mânâ ve mazmun oluşturmada bir zorluk yaşamadığını vurgulamıştır:

Kahramân-ı fikrimün ma‘nâ zebûn-ı pençesi

Heft-hân-ı nutkumun mazmûn esîr-i hıdmeti (K.20/135)

Vâsıf’ın bir benzetme unsuru olarak kullandığı kişilerden biri olan Rüstem ise Şehnâme kahramanlarından ve eserde adından övgüyle bahsedilir. Daha delikanlılığında birçok dev öldürmüş, nice pehlivanları dize getirmiş olmasının yanında sahip olduğu büyümlü niteliklerle birçok esrârengiz varlıkla savaşmış onları yenmiştir. Divan şiirinde özellikle kahramanlığın, kuvvetin, yenilmezliğin ve bilgeliğin sembolü olarak kullanılır (Tökel 2000: 252-254).

Vâsıf, güzel hayallerin kuvvetli bir düşünce sayesinde oluşturulabileceğine dikkat çektiği bir beytinde düşüncesini Rüstem’e benzetir ve ne zaman avlanmaya çıksa hayal ceylanlarını kolaylıkla avladığından söz eder:

Eylesem râğbet şikâra olur âhû-yı hayâl

Rüstem-i endişemün sayd-ı kemend-i fikreti (K.20/137)

5. Dayı, Cezayir Dayısı, Pehlivan

Vâsıf, şiir yazmadaki gücünü göstermek için farklı benzetme unsurlarından da yararlanır. Bunlardan “dayı ve Cezayir dayısı” gibi unsurlar daha önce pek kullanılmamış unsurlardır. O, bir beytinde şiiri meydana ve kendini de bu meydanda güçlü elleriyle hançerini tutan bir dayıya/yiğide/kabadayıya benzetir:

Ben o nîze-bâz-ı güftâram ki merd-i nâtıkam

Sahn-ı şi'rün dâyi-i hançer be-dest-i mikneti (K.20/140)

Bilindiği gibi dayı unvanı, Cezayir ve Tunus'un Osmanlılarda bulunduğu zamanlarda memleketin başındaki zata verilirdi. Bu ülkelerde idare işleri divan adı ile teşkil edilen idareye bırakılmıştır. Bu meclis kendi azası arasından birini Dayı adı ile reis seçer ve memleketin idaresini ona bırakırlardı. Dayılar ise bu ismi kolay almazlar; Akdeniz'in her türlü olumsuz hava şartlarında bile denizdeki hakimiyet ve güçlerini İspanyollara, Venediklilere, Cenevizlilere, Maltalılara ve Fransızlara gösterdikten sonra bu lakabı alırlardı (Pakalın 1993: 407).

Vâsıf bir başka beytinde sanki Akdeniz'e açılmış bir Osmanlı gemisinde elinde kılıcıyla heybetle duran bir dayı resmi çizer. Sözü bir gemiye benzeten şair, şiiri yatağan kılıcına kendini de bu kılıcı elinde tutan Cezayir Dayısı'na benzetir ve âdeta karşısına çıkmak isteyenlere meydan okur:

Dâyî-i Cezâyir-i nazmam ki felekde

Keştî-i beyânümde suhan dal-yatağandır (K.27/75)

O, aynı zamanda şiirin pehlivanıdır. Hüner güreşçileri onun idrak pazısındaki güç ve kuvveti seyretmekten kendilerini alamazlar:

Pehlevân-ı şâh-ı nazmım küşt-gîrân-ı hüner

Seyr edip bâzû-yı idrâkimde zûr u kuvveti (K.20/142)

6. Bülbül, tûtî

Divan şiirinde şairler, güzel, latif, kulağa hoş gelen sözler söyledikleri için zaman zaman bülbüle teşbih edilmiştir (Doğan 1996: 64). Bülbül aynı zamanda âşığın sembolüdür. Bülbülü âşık eden ise gülün güzelliğidir. Bülbül, çiçeklerin sultanı olan gülün karşısında kendinden geçer ve sürekli ona duyduğu aşkı dile getirir. Bütün bu çabasına rağmen gülden bir karşılık görmeyen bülbül, ölümü göze alır ancak mücadeleden vazgeçmez. Âşık olan şair de çoğu zaman kendini bülbüle, sevgiliyi ve onun güzelliklerini de güle benzetir (Öztoprak 2006: 105; Ceylan 2007: 64-68).

Vâsıf, şiirlerindeki ahenkli söyleyişi öne çıkarmak, bir başka ifadeyle ahenge önem veren ve bu yönüyle dinleyiciyi mest eden bir şair olduğunu belirtmek için bir beytinde “Şiirin gül bahçesinin bülbülüym ki ahenkle söylemeye başlasam sözlerimdeki keyfiyet bülbülü mest eder.” diyerek bülbül benzetmesinden yararlanır:

Bülbül-i gülzâr-ı nazmam kim nevâya başlasam

'Andelîbi mest eder güftârimun keyfiyyeti (K.20/149)

O, ahenkli şiirler yazma konusunda kendine çok güvenir. Ali Şîr Nevâî ve Nedîm gibi şairler bile onun söz bülbülünün söylediği ahenkli şiirler karşısında söyleyecek bir şey bulamayıp sessiz kalacaklardır:

Mîr ‘Alî Şîr-i Nevâyî bî-nevâ kalır Nedîm

Bülbül-i nutkum nevâ-yı nağmeyi eş‘âr eder (K.27/86)

Farsçada tûtî, Arapçada bebgâ denilen papağan, güzel ve hoş konuşma özelliğine sahip olması sebebiyle insanlar ona hoşlarına gidecek sözler öğretirler. Bu öğretim sırasında papağanı daha istekli kılmak ve ödüllendirmek için ona şeker yedirilir. Bu sebeple papağanlar hep tatlı dilli, şiirin sözlü olarak nitelendirilir. Divan şairleri, kendilerinin tatlı, hoş sözler söyleyen bir şair olduklarını anlatmak istediklerinde tûtîyi bir teşbih unsuru olarak kullanırlar (Güler 2014: 62). Vâsıf da gazellerinde tatlı söyleyişe dikkat çekmek için bu benzetmeden yararlanır. O, bir tûtî gibi olan şairlik kabiliyeti ile ne zaman bir gazel söylese etrafa şekerler saçılmaya başlayacaktır:

Vâdî-i tegazzülde ise tûtî-i tab‘ım

Şekker gibi bir matla‘ ile kand-feşândır (K.28/79)

7. Sultan, Vali

Şiiri bir ülkeye benzeten şairler, kendilerini de bu ülkenin sultanına benzeterek şiir sahasındaki yetkinlik ve güçlerini göstermek isterler. Konu ile ilgili yapılan araştırmalara bakıldığında birçok divan şairinin kendini padişaha veya devlet adamına benzetme eğiliminde oldukları anlaşılmaktadır (Topak 2017: 421-422). Bir beytinde “Ben, söz sultanıyım; ilahî feyiz benim gönül definemde mücevher gibi gizlidir.” diyerek kendini sultana teşbih eden Vâsıf, aynı zamanda şiirlerini ilahî bir feyizle söylediğini belirtir:

Sultân-ı beyânam ki benim feyz-i İlâhî

Cevher gibi gencîne-i gönlümde nihândır (K.28/63)

Bir başka beytinde kendini şiir ülkesinin valisi olarak gören şair, irfan sahiplerinin artık kendi şiirlerini ellerinde tuttuklarını ifade ederek şiirlerinin yaygınlığına işaret eder:

Vâlî-i mülk-i nazm edeli şâh-ı ‘ârifân

Destinde Vâsıf’un kalem-i zer livâsıdır (G.33/6)

8. Hz. İsa

Şairlerin kendileri ile ilgili yaygın olarak kullandıkları teşbih unsurlarından biri de peygamberlerdir. Peygamberler içerisinde ise Hz. İsa’nın ayrı bir yeri vardır. Birçok divan şairi, kendilerini, nefesiyle ölümlere can bağışlayan Hz. İsa’ya benzetirler. Bu benzetmelerde “nutk-ı Mesîhâ, ‘Îsî-nefes, dem-i cân-bahş, enfâs-ı mu‘ciz-i ‘Îsâ, cân verme, cân bağışlama” vb. kelime ve tamlamalara yer veren şairler, bu ifadelerle okuyucu üzerinde mucizevî bir etki oluşturduklarını anlatırlar (Bayram 2005: 52). Vâsıf da bir beytinde Hz. İsa benzetmesine yer vererek sözleriyle feyzin gül bahçesine canlılık kazandırdığını söyler:

Nutk-ı ‘Îsî-nefesim zindegi-i gülşen-i feyz

Dem-i nâgeh-resim âlâyiş-i ezhâr-ı kelâm (K.15/50)

D. Enderunlu Vâsıf'ın Divan'ında Adından Söz Ettiği Şairler

Vâsıf ile etkilendiği şairler arasındaki ilişki genellikle o şairin edasını taşımak, zevk ve tarzını andırmak şeklinde karşımıza çıkar. Onun şiirlerinde Türkçe söyleme, halkın dilinde yaşayan kelime, deyim ve âdetleri şiirde yer verme gibi hususiyetlerle Necatî'yi andırır dizelere rastlanır. Kasidelerinin özellikle fahriye bölümlerinde Nefî'nin ses tonu yer yer görülür. Nâbî ile bir eda benzerliği olmasa bile bir mana ve hayal benzerliği kurulabilecek dizeler vardır. Vâsıf'ın etkilendiği şairlerin başında şüphesiz Nedim gelir. Bu sebeple Nedimâne tarzda söylenmiş pek çok şiire Vâsıf'ın divanında rastlamak mümkündür. Onun, kimi şiirlerinde ise Şeyh Gâlip tesiri görülür. Bunda yakın arkadaşı, dostu Keçecizade İzzet Molla'nın tesiri olduğu söylenebilir. Keçecizade ile Vâsıf, sadece iyi iki dost olmanın ötesinde şiirleriyle de birbirlerini etkileyen iki şairdirler. Her iki şairin de birbirlerini tanzir ettikleri şiirlere rastlanır. Bunlardan başka Vâsıf'ın şiirlerini tanzir ettiği çağdaşı birçok şair vardır. Vâsıf'ın şiirlerine nazireler yazan, mana, muhteva ve söyleyiş bakımından ondan ilham alan da birçok şair vardır. Hızır Ağazâde Sa'îd, Sermed, Leylâ Hanım, Ziyâ Paşa, Yahya Kemal bu şairlerden sadece birkaçıdır (Gürel 1999: 108-123).

Vâsıf'ın, selefî, muasır ve halefî şairler arasındaki yerini tam olarak tespit etmek daha kapsamlı ve ayrıntılı bir çalışmanın konusu olacağından onun etkilendiği ve etkilediği şairlerle ilgili öz bir değerlendirme yapmakla yetinip bu bölümde esas itibarıyla onun, eserinde adından söz ettiği şairlere yer verilecektir. Konu ile ilgili beyitlere bakıldığında, Vâsıf'ın bu şairlerin adlarını anma sebebi çeşitlilik arz eder. O, kimi zaman bahsi geçen şairlere dair beğenisini dile getirir, kimi zaman onların şiir tarzları ile ilgili değerlendirmelerde bulunur, kimi zaman da onların şiirleriyle kendi şiirlerini mukayese eder.

Vâsıf, bir kasidesinde Nefî'yi ilimde ve sanatta önemli bir yere sahip olması özelliğiyle anar. İlim sandalyesinde sanatın hükümdarı olarak artık kendisinin oturduğunu ifade eden şair, Nefî'den sonra söz meydanının bu bağlamda kendine kaldığını belirtir:

Kaldı meydân bende Nefî'den beri şimdi benem

Sandalî-i dânişün sâhib-kırân-ı san'atı (K.20/134)

Vâsıf, bir beytinde Sâbit tarzında da şiirler yazdığını belirtir ve Sâbit'i zemin/üslup sahibi bir şair olarak anar:

Teng iken fâris-i ma'nâya zemîn-i Sâbit

Edhem-i kilki o vâdîde dahi oynatdık (G.72/8)

Mahallî tarzın 19. yüzyıldaki en önemli temsilcisi olan Vâsıf, doğal olarak bu tarzın en önemli temsilcisi olan Nedim'e kayıtsız kalmaz. O, bir beytinde "Sözü güzel söyleyen Nedim'in şiirlerine nazire yazılamaz, Vâsıf boş yere (ben yazarım diye) herkese kendini överek gezer." diyerek Nedim'e ve onun şiirlerine olan hayranlığını dile getirir:

Olmaz nazîre nazm-ı Nedîm-i suhanvere

Bîhûde Vâsıf 'âleme kendin öger gezer (G.30/7)

Bir başka beytinde “Vâsıf, bu süslü bir gazeldir; çünkü Esad’ı tanzirdir. Şiirden anlayanlar bu şiirimi güzel bulsalar yakışır.” diyen şair, bu ifadeleriyle hem Şeyh Gâlip’i beğendiğini hem de onun şiirlerinin sanatlı olduğuna dikkat çeker:

Musanna‘ bir gazeldir Es‘ad’ı tanzîrdir Vâsıf
Sezâdır etseler tahsîn bu nazmıma suhangûlar (G.17/5)

Keçecizade İzzet Molla, yazdığı Mihnetkeşâ’ında “Vürûd-ı Mektûb-ı Mîr Vâsıf” başlığıyla Vâsıf’ın gönderdiği mektuptan söz eder. Ondaki “O mîr-i mükerrerem o zât-ı şerîf” diye söz eden Keçecizade, şairin başından geçen elim olaylara duyduğu üzüntüsünü belirtir (Ceylan, Yılmaz 2007: 158-159). Vâsıf, ise Divan’ında Keçecizade’nin şiirleriyle benzerlik gösteren dizelere yer vermekle birlikte İzzet ismine sadece bir kez yer verir:

Gel bahs edelim ‘İzzet Efendi’ye su’âl et
Vâsıf Beğ’ün âsârı yabâna atılır mı (G.124/10)

Az sayıdaki şiirlerinde daha çok Sebk-i Hindî’ye yakın bir üslup sergileyen Halîm Giray’ın bir gazeline nazire yazan Vâsıf, onun şiirlerini beğendiğini ifade eder:

Geçirse gözden ‘aceb mi Halîm’in eş‘ârın
Temâyül eyledi bu kuhl-ı le’âle dîdelerim (G.86/15)

Vâsıf’ın, Divan’ında adından bahsettiği şairlerden biri de Pertev Efendi’dir. Vâsıf, Pertev’in birkaç şiirini tanzir etmiştir. Aşağıdaki beyitte onun şiirlerini tanzir etmekle takdire şayan bir iş yaptığını belirtir:

Sad âferîn Pertev’i tanzîre Vâsıfâ
Her kim bulursa söz bu suhandan ziyadece (G.112/9)

Şair, bir başka beytinde ise yazdığı bir şiiri Ârif Efendi ve Pertev’e arz etmeyi ister. Onların bu şiire cevap yazmalarını bekleyen, bunu yapmasalar da okumalarını dahi yeterli bulacağını söyleyen şair, bu ifadeleriyle bu şairlere verdiği değeri ortaya koyar. Beyitte geçen Ârif Efendi de Enderûn şairlerindendir:

Arz et bu nazmı ‘Ârif Efendi’yle Pertev’e
Yazmazsa da cevâbımı kılsın nigâh âh (G.122/9)

Vâsıf’ın beğendiği şairlerden biri de Münîf’tir. O, bir beytinde “Vâsıf, şiirde çaresizliğim apaçık ortada, bu gösteriş değil; Münîf’in şiirine hiç hasır bir kıyafet benzer mi?” ifadeleriyle onun şiirlerine verdiği değeri gösterir:

Vâsıf suhanda ‘aczim ‘ayân bu riyâ degül
Bezer mi hiç Münîf’e hasîr-i kabâ sabâ (G.1/10)

Vâsıf, Râsîh’in şiirlerinde nüktenin, ince ve kapalı söyleyişin fazlaca yer aldığını belirtir ve onun bu tarzını beğendiğini ifade eder:

Sad âferîn ki Vâsıf zemîn-i Râsîh’de

Nikât ü remz ü nezâket fıkır fıkır kaynar (G.19/10)

Onun, şiirlerini tanzir ettiği şairlerden biri de Edîb'dir. Vâsîf'a göre Edîb'in şiirleri gönle dokunan ve gönüllerde yer eden bir şiidir, bu sebeple o da şiirlerini tanzir etmekten kendini alamamıştır:

N'ola nazm-ı Edîb'i ıztırârî eylesem tanzîr

Zemîn-i dil-nişîni hâtura şevkefgen olmuşdur (G.37/9)

Bir başka beytinde ise "Vâsîf, mucizevî eserler oluşturan kalemiyle hüner levhasına Sırrî'ye nazire yazsa bunda şaşılacak ne var?" diye sormak suretiyle Sırrî'nin şiirlerine duyduğu beğeniye dile getirir:

Sırrî'ye nazîre n'ola tarh eylese Vâsîf

Levh-i hünere hâme-i i'câz eseriyle (G.116/7)

Vâsîf, ortak kültür coğrafyasında yetişen şairlerden Hassan bin Sâbit, Firdevsî, Örfî, Enverî, Zahîr ve Şevket'i şiirlerinde zikreder. O, ilgili dizelerde bu şairlere duyduğu beğeniye ya doğrudan onlara duyduğu hayranlığı dile getirerek ya da kendi şairliğinin onları geride bıraktığını söylemek suretiyle dolaylı olarak dile getirir. Vâsîf, bir beytinde Hz. Peygamber'in şair sahabesi Hassan bin Sâbit'ten söz eder ve cennette onunla birlikte olmayı arzuladığını dile getirir:

Hazret-i Peygamber'e bahş eyleyib Vâsîf kulin

Cennet-i a'lâda hem-sâye kıla Hassân ile (T.65/74)

Bir tarih manzumesinde konu ettiği yapının özelliklerini anlatmak için değil kendisinin Firdevsî'nin bile aciz kalacağını belirten Vâsîf, aynı zamanda Firdevsî'ye duyduğu beğeniye vurgular:

Bu mânend-i cihân mâbeyni tavsîf ü sitâyîşde

Olur Firdevsî âciz kanda kaldı Vâsîf-ı nâlân (T.18/71)

O, bir kasidesinde "Şiir meydanını Örfî'den geleneklere ve töreye uygun bir şekilde aldım, artık irfanın sultanı benim, Enverî huzurunda saygıyla eğilsin." demek suretiyle şiirlerindeki niteliğe dikkat çeker:

'Örfen aldım 'Örfî'den meydân-ı nazmı söyleyün

Şâh-ı 'irfânam huzûrumda yer öpsün Enverî (K.14/112)

O, bir başka kasidesinde de kabiliyetinin saflığına dikkat çekmek ve bu konudaki derecesini göstermek için kendini yine Enverî ile karşılaştırır:

Sâfiye mir'ât-ı tab'ım şöyle kim sâfiyyetin

Sorsalar 'ukbâda rûh-ı Enverî envâr eder (K.27/85)

Vâsîf, bir beytinde de İran edebiyatının kasidelerindeki mübalağalar, yeni mazmun ve mânâlara sıkça yer vermesiyle tanınan Zahîr'den söz eder:

Re'yine hayrân Aristo fikrine mâ'il Zahîr

Fazlına dilbeste Seyyid hattına meftûn Dede (K.20/12)

E. Enderunlu Vâsıf'ın Şikâyet Ettiği Hususlar

Vâsıf, Divan'ında poetik bağlamda yaptığı değerlendirmelerde yaşadığı toplumun sanata ve sanatçıya olan ilgisinden, sanatın ve şiirin başta devlet büyükleri olmak üzere sanatseverler ve diğer insanlar tarafından ne kadar desteklendiğinden de söz eder. Toplumun sanata bakışından bahsettiği dizelerde rahatsız olduğu hususları dile getiren şair, aynı zamanda toplumun sanat algısındaki değişimi de gözler önüne serer.

1. Kötü niyetlilerin ve cahillerin çoğalması

Vâsıf'ın şikâyet ettiği hususlardan biri toplumda sanatçıya karşı kötü duygular besleyen kitlenin ve sanattan anlamayan cahillerin artmasıdır. Bu gruptaki insanlar, onun yazdığı şiirleri anlamayacaklar ve daha kötüsü onun yazma hevesini olumsuz etkileyeceklerdir. Bir beytinde “Ellerimle etrafa altın saçsam bile kıskançlık olduğu sürece yaşadığım zamandaki insanlara yaranılmaz.” diyen şair, sanatsal değerın görülmemesinde kıskançlık duygusunun etkisine parmak basar. İnsanlarda bu duygu olduğu müddetçe, bir başka ifadeyle haset duygusuyla bakıldığı sürece şiirin ve sanatın güzellikleri görülemeyecektir:

Varken hased ebnâ-yı zamâna yaranılmaz

Zer saçsam eğer yerlere sağımla solumla (G.107/6)

Vâsıf, bir kasidesinde yine hasetçilere seslenir. Onların kibir elbiselerinin kıskançlık pençesiyle yırtılmasını isteyen şair, bunun kendisinin en çok beğenilen şiir kumaşlarına bakılarak yapılmasını, âdeta onların kıskançlıktan çatlamalarını arzular:

Seyr edip kâlâ-yı nazm-ı şeh-pesendim hâsidün

Pençe-i reşk ile çâk olsun libâs-ı nahveti (K.20/131)

Vâsıf'a göre sanattan anlamayanlar da hünerin gelişmesine engel olurlar. Onlar, sanattaki inceliği anlamaktan, hüneri desteklemekten ve ona talip olmaktan çok uzaktırlar. Şair, bir beytinde “Cahillerin, şiirimizin özelliklerini anlamamalarına şaşırılmamalıdır, hünerimin güneşi sanat ehli tarafından apaçık görülmektedir.” diyerek cahillerle ilgili düşüncesini belirtir:

Nâdân edemezse n'ola mâhiyyetim idrâk

Mihr-i hünerim ehline gün gibi 'ıyândır (K.27/76)

2. Şiire ve sanata olan ilginin azalması

Yaşadığı zamanda şiire ve sanata ilginin iyice azaldığını düşünen Vâsıf, insanların artık başka şeylere rağbet etmeye başladığı kanaatindedir. Şair, bu düşüncesini “Şimdi şiire ve nesre kim değer verir, onlara da rağbet ancak bir zamana kadarmış” ifadeleriyle dile getirir:

Kim şimdi nazm u nesre eder Vâsıf i'tibâr

İnşâ vü şi're rağbet o da bir zamân imiş (G.61/6)

O, bir kasidesinde de şiiri artık okuyanın ve dinleyenin azaldığını, insanların artık sanat eserlerini alıp satmadığını, bunun yerine dünyalık rütbe ve makamları toplama peşinde olduklarını üzümlere söyler:

Kim okur kim dinler eş‘ârı kim alır kim satar

Şimdi dūnân iddihâr-ı pâye-i bisyâr eder (K.26/26)

Sanat camiasındaki bu kötü atmosfer içerisinde kendini ve şiirini anlayan bir dost bulamamanın ıstırabıyla Vâsif âdeta vatanda gurbeti yaşamaktadır:

Yârân-ı şehri ‘aşkda hem-hâl kalmadı

Vâsif bu sûret ile garîbim vatanda ben (G.90/10)

3. Hünerin desteklenmemesi

Muallim Naci'nin "Marifet iltifata tabidir, müşterisiz meta zayıdır" dizelerinde de vurguladığı gibi ilmin, edebiyatın, sanatın bir ülkede gelişmesi veya geriye gitmesi devlet büyüklerinin ve yöneticilerin ilim ve sanat adamlarına imkân sunup sunmamaları ile doğru orantılıdır. Vâsif da divanında bu konu ile ilgili tespit ve değerlendirmelerde bulunur. Şair, yaşadığı dönemde hünerin bir marifet gibi değil de âdeta bir kusur gibi karşılık gördüğü düşüncesindedir. Bu sebeple insanlar kâr etmek için sermayelerini cehalete yatırmaktadırlar:

Bir devirde ‘âleme geldik ki ‘ayb oldu hüner

Bu vakitte cehle sermâye edenler kâr eder (K.26/21)

Hünerin teşvik edilmemesi, hüner erbabının aşk ve şevkini kıracağından bu kişiler bir gün mutlaka yaşadıkları şehri ve ülkeyi terk etmek zorunda kalacaklardır:

Böylece germend olursa kaht-ı erbâb-ı suhan

Zümre-i nazm-âverân terk-i diyâr ü dâr eder (K.26/34)

Vâsif'a göre hüner erbabının kıymetini, marifet mücevherinden anlayanlar bilebilir; zira onların yaptıklarından, yazdıklarından veya sözlerinden haz duyacak olanlar marifet ehli kişilerdir:

Bilen gevher-şinâs-ı ma‘rifetdir Vâsif’un kadrin

Eder ehl-i ma‘ârif elbet erbâb-ı hünerden haz (G.66/5)

Yaşadığı ortamın sanata bakışından rahatsızlığını sıklıkla dile getiren Vâsif, kıymetinin sanatseverler ve dostları tarafından da bilinmemesine sitem eder ama şair, ümitsiz değildir. Yazdığı şiirler, günün birinde onun isminin anılmasına vesile olacaktır:

Yârân n’ola bilmez ise şimdi kıymetin

Bir vakt olur ki Vâsif’ı dîvânı andırır (G.48/7)

SONUÇ

Enderunlu Vâsif Divanı’nda yer alan poetik içerikli dizelerden hareketle onun, bir şairde olmasını istediği şairlik özellikleri, bir başka ifadeyle şairin vasıfları hakkındaki görüş, düşünce ve

değerlendirmelerine eserinde daha çok kasidelerinin fahriye bölümlerinde ve gazellerinin mahlas beyitlerinde dağınık bir şekilde yer verdiği görülmektedir. Bu manzumelerde Vâsıf, bir şairde olmasını istediği özellikleri daha çok kendi şairlik özelliklerinden hareketle dile getirmiştir.

Vâsıf, konu ile ilgili tespit ve değerlendirmelerinde daha çok şair kelimesine yer vermekle birlikte yine bu anlama gelecek şekilde “erbâb-ı suhan, suhan-gû, suhan-perver, nâdire-gû, sultân-ı beyân, hüner-senc-i terâzû-yı hayâl, hezâr-fenn-i mühendis-hâne-i nazm, sâhib-kırân-ı san‘at, nutk-âverân” vb. kelime ve tamlamaları kullanmıştır. Vâsıf Divanı’nda şairin özellikleri kapsamında bazı özelliklerin öne çıktığı görülmektedir. Bu şairlik özelliklerini “Sözü güzel, düzgün, eşsiz ve nükteli söylemek; doğuştan, Allah vergisi bir kabiliyete sahip olmak; mucizevî bir söyleyiş sergilemek ve söze canlılık vermek; irfan sahibi olmak, feyiz ve ilhamla söylemek; hüner sahibi olmak; şiir ilminde üstad olmak; akıl ve idrak sahibi olup hızlı bir kavrayış göstermek; şairlik hususunda yarışmaktan çekinmemek; yakıcı bir dille seçkin ve meşhur şiirler yazmak; diğer şairlerden farklı, özgün bir söyleyiş sergilemek” şeklinde sıralamak mümkündür.

Vâsıf, Divanı’nda başta kendi şairliğinden hareketle “âlim, tüccar, gül bahçesi, dayı, pehlivan, sultan, vali, bülbül, tûtî, Hz. İsa, Bihzad, Rüstem, Kahraman” vb. benzetme unsurlarına da yer vermiştir. O, şairde aradığı “akıcı, güzel ve ahenkli söyleyiş, güçlü bir şairlik kabiliyeti, kendinden emin olma” gibi özelliklere kimi zaman bu unsurlar aracılığıyla işaret eder.

Vâsıf, poetik beyitlerinde “Nef’î, Nedim, Münîf, Es’ad, Râsih, Sırrî” gibi kendi döneminde veya kendinden önceki dönemde yetişmiş birçok şairle ilgili görüş ve değerlendirmelerde de bulunur. O, bu şiirlerinde kimi zaman bahsi geçen şair hakkındaki beğenisini dile getirir, kimi zaman da onların şiir tarzları ile ilgili değerlendirmelerde bulunur. Vâsıf, kimi zaman da Örfî ve Enverî gibi ortak kültür coğrafyasında yetişmiş şairlerden söz eder. Vâsıf, yaptığı değerlendirmelerde yaşadığı toplumun sanata ve sanatçıya olan ilgisi, sanatın ve şiirin başta devlet büyükleri olmak üzere sanatseverler ve diğer insanlar tarafından ne kadar desteklendiği vb. hususlara da değinmiştir. Bu bağlamda yaptığı eleştirilere bakıldığında onun, yaşadığı dönemde insanların sanata ilgisinden pek de memnun olmadığı anlaşılmaktadır.

Vâsıf’ın, şairin özelliklerine dair yapmış olduğu bu poetik tespit ve değerlendirmeler, özelde şairin kendi döneminin genelde de klasik şiirin şaire bakışındaki benzer ve farklı yönlerin tespitine yönelik çalışmalar için önemli sonuçlar içermektedir.

Kaynaklar

- Ata (1297), *Ata Tarihi*, Ali Emiri Tarih, nr. 419, Millet Kütüphanesi.
- Bayram, Yavuz (2005), “16. Yüzyıldaki Bazı Divan Şairlerinin Şair’e ve İlham’a Dair Görüşleri”, *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 18, 31-68.
- Bursalı Mehmed Tahir (1333), *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul: Matbaa-i Âmire.
- Ceylan, Ömür (2007), *Kuşlar Dîvânı-Osmanlı Şiir Kuşları*, İstanbul: Kapı Yayınları.
- Coşkun, Menderes (2011), “Klasik Türk Şairinin Poetikası Üzerine”, *Bilig Dergisi*. 56, 57-80.
- Çapan, Pervin (1993), *18. Yüzyıl Tezkirelerinde Edebiyat Araştırma ve Tenkidi, Basılmamış Doktora Tezi*. Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Devellioğlu, Ferit (1995), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Doğan, Muhammet Nur (1996), “Fuzulî’nin Poetikası”, *İlmî Araştırmalar Dergisi*, 2, 45-72.
- Doğan, Muhammet Nur (2007), “Sözün ve Anlamın Esrarlı Yolculuđu: Edebiyat”. *I. Uluslararası Klâsik Türk Edebiyatı Sempozyumu* (Prof. Dr. Abdülkadir Karahan Anısına), İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 11-23.
- Erzen, Mehmet Halil (2013), “Divan Şiirinde Mitolojik ve Efsanevî Şahısların Kullanımına İyi Bir Örnek: Nev’izâde Atâyî Divanı”, *Turkish Studies*, 8/4, 835-854.
- Fatin Davud (1271), *Tezkire-i Şuarâ-i Fatin*, Ali Emiri Tarih, nr. 775, Millet Kütüphanesi.
- Gibb, Elias John Wilkinson (1999), *Osmanlı Şiir Tarihi*, A. Çavuşoğlu (terc.), C. III-IV-V. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Gölpınarlı, Abdülbaki (1955), *XIX. Yüzyıl Divan Şiiri*, İstanbul: Varlık Yayınevi.
- Güleç, İsmail (2008), “Osmanlı Müellifleri’nde Şair ve Şiir Değerlendirmeleri”, *İlmî Araştırmalar Dergisi*, 25, 69-83.
- Güler, Zülfi (2014), “Divan Şiirinde Papağan”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2/1, 61-71.
- Gürel, Raşşan (1999), *Enderunlu Osman Vâsıf Bey ve Divanı*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Hafız Hızır İlyas (1276), *Vekâyi’-i Letâif-i Enderun*, Ali Emiri Tarih, nr. 904, Millet Kütüphanesi, İstanbul: Matbaa-i Âmire.
- İnal, İbnülemin Mahmut Kemal (1953), *Son Asır Türk Şairleri*, C.4, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- İpekten, Haluk (1989), *Enderunlu Vâsıf*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- İsen-Durmuş, Tuba Işınsu (2007) “Fahriyeler Işığında Osmanlı Şiirinde İdeal Şairin Portresi”, *Bilig Dergisi*, 43, 107-116.
- Kaya, Bayram Ali (2016), “Necâtî Bey’in Şair Anlayışı”, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 34, 149-214.
- Keçecizade İzzet Molla, *Mihnetkeşan*, Ö. Ceylan, O. Yılmaz (hzl.), Sahafklar Kitap Sarayı, İstanbul 2007.
- Kılıç, Filiz (1998), *XVII. Yüzyıl Tezkirelerinde Şair ve Eser Üzerine Değerlendirmeler*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kocatürk, Vasfî Mahir (1970), *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara: Edebiyat Yayınevi.
- Macit, Muhsin (2011), “XVII. Yüzyılda Yenilik Arayışları ve Nef’î”, (Ed: Y. Saraç, M. Macit) *XVII. Yüzyıl Türk Edebiyatı* içinde, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yay., 2011, 38-59.
- Mehmed Akif (1211), *Tezkire-i Şuarâ-i Âkif*, Ali Emiri Tarih, nr. 773, Millet Kütüphanesi.
- Mengi, Mine (2010), *Divan Şiirinin Arka Bahçesi*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Muallim Naci (1995), *Osmanlı Şairleri*, C. Kurnaz (hzl.), İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Namık Kemal (1304), *Tahrib-i Harabat*, İstanbul: Matbaa-i Ebuuzziya.

- Onay, Ahmet Talat (1993), *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Öztoprak, Nihat (2006), “Ruhî'nin Şair Anlayışı”, *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, 28, 94-120.
- Öztuna, Yılmaz (1969), *Türk Musikîsi Ansiklopedisi*, C.2, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Pakalın, Mehmet Zeki (1993), *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü-I*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Steingass, Francis (1975), *A Comprehensive Persian-English Dictionary*, Beirut: Librairie Du Liban.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi (2006), *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Tolasa, Harun (1982), “Divan Şairlerinin Kendi Şiirleri Üzerine Düşünce ve Değerlendirmeleri”, *Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, I, 15-46.
- Tolasa, Harun (2002), *16. Yüzyılda Edebiyat Araştırma ve Eleştirisi*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Topak, Zafer (2017), “Seyyid Vehbî'nin Şair Anlayışı”, *Turkish Studies*, Volume 12/7, p.403-428.
- Tökel, Dursun Ali (2000), *Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Turan, Lokman (1999), “Vâsıf'ın İki Manzumesine Pedagojik Açıdan Bir Yaklaşım”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 13, 227-228.
- Ziya Paşa (1291), *Harabat-Mukaddime*, İstanbul: Matbaa-i Amire.